

ALISHER NAVOIY ASARIDA KELTIRILGAN ARAB TILIDAGI LAQABLARNING LEKSIK TAHLILLARI

Sharipova Sijoat Axmedovna

Yangi asr univeristeti magistranti

iphone.888.apple.store@mail.ru

Sh. Hasanova

(Dsc),professor, ilmiy raxbar

Annotatsiya. Ushbu maqolada Alisher Navoiy asarlarida uchraydigan arab tilidagi laqablarning leksik, semantik va sintaktik tahlillari o'rganiladi. Laqablarning ijtimoiy, madaniy va tarixiy ahamiyati, shuningdek, shaxsning ijtimoiy mavqei, diniy maqomi va ilmiy yutuqlarini aks ettirishdagi roli tahlil qilinadi. Navoiy asarlaridagi laqablar turlarga bo'linib, ularning ilmiy, diniy, kasb-hunar va adabiy jihatlari batafsil ko'rib chiqiladi. Maqola arab madaniyati va tilshunosligi nuqtai nazaridan laqablarning o'ziga xos xususiyatlarini tahlil qilib, ularning zamonaviy jamiyatda ham qo'llanilishiga e'tibor qaratadi.

Kalit so'zlar: Alisher Navoiy, arab tilidagi laqablar, leksik tahlil, semantik xususiyatlar, ijtimoiy maqom, madaniy ahamiyat, tilshunoslik.

Kirish

Arab tili o'zining murakkab va boy leksik tizimi bilan ajralib turadi. Undagi **laqablar** shaxs yoki ob'ektning muayyan xususiyatlarini ifodalovchi so'z yoki iboralardan iborat bo'lib, ijtimoiy va madaniy kontekstga ko'ra o'zgaradi. Ular ko'pincha shaxsning ijtimoiy mavqei, kasbi, ilmiy yutuqlari yoki diniy maqomini aks ettirish uchun ishlatiladi. Laqablarning shakllanishi va qo'llanilishi uzoq tarixga ega bo'lib, ular arab madaniyatining ajralmas qismidir. Bu laqablar o'zgaruvchan bo'lib, ijtimoiy va madaniy omillarga qarab farq qiladi. Masalan, "al-

Sharif” (yuksak martabali kishi) yoki “al-Kamil” (mukammal) kabi laqablar, insonning ruhiy yoki jismoniy xususiyatlarini ta’kidlash uchun ishlatiladi (Al-Jubouri, 2010, p. 45).

Arab tilidagi laqablar faqat tilshunoslik nuqtai nazaridan emas, balki madaniyat, ijtimoiy tizim va tarixiy voqealar bilan ham chambarchas bog’liqdir. Masalan, “al-Farabi” kabi laqablar, ma’lum bir tarixiy shaxs yoki ilmiy yutuqlarni anglatadi (Al-Khuli, 2007, p. 102). Shuningdek, ko’plab laqablar diniy va ijtimoiy yuksaklikni ifodalovchi atributlarni o’z ichiga oladi.

Asosiy qism

Arab tilidagi laqablar, ko’pincha mustaqil nomlar sifatida ishlatiladi. Ular ko’pincha ismning oldiga qo’yiladi va faqat ma’lum kontekstlarda ishlatiladi (Al-Qasimi, 2015, p. 88). Laqablar ko’pincha kichik bir guruhda o’zgarishi mumkin, chunki ular ijtimoiy va shaxsiy ma’lumotlarga asoslangan holda o’zgaradi.

Arab tilidagi laqablar bir nechta leksik funksiyalarni bajaradi. Bular orasida:

- **Identifikatsiya:** Laqablar, shaxslarni yoki ob’ektlarni aniq identifikatsiya qilishda muhim ahamiyatga ega.

- **Ijtimoiy ma’lumot berish:** Laqablar, shaxsning ijtimoiy statusi, merosiy kelib chiqishi yoki kasbi haqida ma’lumot beradi.

- **Psixologik ta’sir:** Laqablar ba’zida shaxsning ruhiy holati yoki xarakterini ifodalash uchun ishlatiladi (Al-Zuhiri, 2012, p. 115).

Bugungi kunda arab tilida ishlatiladigan laqablar zamonaviy ijtimoiy o’zgarishlar va madaniy ta’sirlar natijasida yangi shakllarga ega bo’lmokda. Yangi avlodning kommunikatsiya ehtiyojlari bilan bog’liq ravishda, ba’zi an’anaviy laqablar o’zgarmoqda yoki yangi laqablar paydo bo’lmoqda (Ibragimov, 2005, p. 74). Masalan, internet va ijtimoiy tarmoqlarda ishlatiladigan laqablar va niklar, an’anaviy laqablar bilan solishtirganda, ko’proq kreativ va tez-tez o’zgaruvchan bo’lib bormoqda.

Arab tilidagi laqablar, ularning ma'nolari va qo'llanilish shakllari, ko'pincha shaxsning ijtimoiy mavqei, ma'naviy holati yoki ilmiy yutuqlari bilan bog'liq bo'ladi. "Majolis-u-n-Nafois" asarida arab tilidagi laqablar Navoiy tomonidan juda ko'p ishlatilgan. Bu laqablar asosan ijtimoiy, diniy va ilmiy nuqtai nazarlardan olingan bo'lib, ular asar muhitida o'z o'rnini topgan. Masalan, asarda "al-Sharif" (yuksak martabali kishi) va "al-Kamil" (mukammal) kabi laqablar tez-tez uchraydi. Bu laqablar, arab madaniyatida mavjud bo'lgan ijtimoiy tizimni ifodalaydi va shaxsning yuksak fazilatlarini ta'kidlash uchun ishlatiladi (Al-Khuli, 2007, p. 150).

Quyida "Majolis un-nafois" asarida uchrashi mumkin bo'lgan arabcha laqablarning asosiy turlari va misollari keltirilgan:

1. Ilmiy va sharaflil laqablar

- Faxriddin (فخر الدين) – "Dinning faxri" (Faxriddin Roziy).
- Zayniddin (الدين زين) – "Dinning ziynati" (Zayniddin Vosifiy).
- Sirojiddin (الدين سراج) – "Dinning chirog'i".
- Shamsiddin (الدين شمس) – "Dinning quyoshi" (Shamsiddin Muhammad).
- Burhoniddin (الدين برهان) – "Dinning dalili".

2. Shoir va adiblarga berilgan laqablar

- Asadullāh (الله أسد) – "Allohning sheridir" (Imom Aliyga nisbatan ishlatilgan).
- Nizomiy (نظامي) – "Tartib va nizom egasi" (Nizomiy Ganjaviy).
- Sa'di (سعدي) – "Baxtli, saodatli" (Sa'diy Sheroziy).
- Xoqoniy (خاقاني) – "Xoqonlik martabasiga ega" (Xoqoniy Shervoniy).
- Rashidiy (رشيدى) – "To'g'ri yo'lda yuruvchi".

3. Diniy va tasavvufiy laqablar

- Imom (إمام) – "Diniy yetakchi" (Imom G'azzoliy, Imom Buxoriy).
- Sulton-ul ulamo (العلماء سلطان) – "Olimlarning sultoni".
- Shayx-ul islom (الإسلام شيخ) – "Islom shayxi".

- Xoja (خواجه) – "Hurmatli shaxs" (Xoja Ahror Valiy, Xoja Abdulloh Ansoriy).

- G'ijduvoni – Buxoro tasavvuf maktabiga mansub shaxs.

4. Kasb-hunar va nasabga oid laqablar

- Tobib (طبيب) – "Tabib, shifokor" (Abu Ali Ibn Sino).

- Filosof (فيلسوف) – "Donishmand" (Al-Farobiy).

- Koshif (كاشف) – "Kashf qiluvchi, olim".

- Muallim (معلم) – "O'qituvchi" (Muallim Soni – Farobiy).

Navoiy o'z asarida, arab tilidagi laqablarning nafaqat leksik, balki sintaktik va semantik funksiyalariga ham katta e'tibor beradi. U bu laqablarni shaxslarni tasvirlashda, ularning xususiyatlarini ifodalashda qo'llaydi. Masalan, "al-Rashid" (to'g'ri yo'lni tutgan kishi) kabi laqablar asar qahramonlarining axloqiy fazilatlarini ta'kidlash uchun ishlatiladi (Al-Zuhiri, 2012, p. 200).

Arab tilidagi laqablar, asarda faqat tilshunoslik nuqtai nazaridan emas, balki madaniyat va ijtimoiy tizim nuqtai nazaridan ham tahlil qilinadi. Navoiy, arab tilidagi laqablar orqali o'z davrining ijtimoiy tuzilishini, odamlar o'rtasidagi munosabatlarni va madaniy qadriyatlarni aks ettirgan. Bu laqablar, asarda o'qiydigan shaxslarning ma'naviy yuksakligi, ilmiy darajasi yoki ijtimoiy mavqeini ko'rsatishda yordam beradi. Masalan, "al-Farabi" kabi laqablar, ilm-fan va madaniyatni rivojlantirishga hissa qo'shgan shaxslar uchun ishlatilgan (Al-Jubouri, 2010, p. 122).

Navoiy, arab madaniyatining bu nuqtalarini o'z asarida yoritib, o'zbek tiliga ham o'ziga xos o'zgartirishlar kiritgan. Bu, o'z navbatida, uning asariga arab tilining leksik boyligini kiritishning muhimligini ko'rsatadi.

"Majolisu-n-Nafois" asarida arab tilidagi laqablar o'zining semantik funktsiyasi bilan alohida ahamiyatga ega. Laqablar shaxsning kimligini aniqlash uchun ishlatiladi, va bu, ayniqsa, arab madaniyatida yuqori darajada muhim ahamiyatga ega. Arab tilidagi laqablar, odatda, o'z ichiga ijtimoiy va madaniy

ma'nolarni olib keladi, va bu ma'no Navoiy asarida ham ko'plab holatlarda ko'zga tashlanadi. "al-Hakim" (donishmand) yoki "al-Kamil" (mukammal) kabi laqablar, asar qahramonlarining ilmi yoki axloqiy fazilatlarini aks ettiradi (Ibragimov, 2005, p. 210).

Quyida "Majolisu-n-Nafois" asaridan olingan ismlar kunya va laqablarga ajratilgan:

"Majolisu-n-Nafois" asaridan olingan ismlar	Kunya	Laqab
Amir Qosim Anvor (1-bet)	"Hazrati Amir"	"Qosim Anvor"
Xoja Abdulvofayi Xorazmiy (4-bet)	"Khoja Abdulvofaiy"	"Khorazmiy (quddisa sirruhu)"
Xoja Husayn Kirangiy (94-bet)	"Khoja Husayn"	Kirangiy"
Xoja Abu Nasr (94-bet)	"Khoja Abu Nasr"	-
Xoja Alouddin (95-bet)	"Khoja Alouddin"	-
Mir Haydar (87-bet)	"Mir"	"Haydar"
Sayid Ali Hoshimiy (8-bet)	"Sayid Ali"	"Hoshimiy"
Sayid Muhammad (Mir Mahdum) (4-bet)	"Mir Mahdum"	"oti Sayid Muhammad"
Mir Islam Gazzaliy (8-bet)	"Mir Islam"	"Gazzoliy"
Mir Sarbarahna (73-bet)	"Mir"	: "Sarbarahna"
Sulton Abu Said Mirzo (39-bet)	Sulton Abu Said"	"Mirzo"
Abu Said (47-bet)	Abu Said"	
Shayx Zayniddin (Abu Bakr) (56-bet)	"Shayx Zayniddin"	"Abu Bakr"

Hoja Abdulloh Ansoriy (Abu Ismoil Abdulloh ibni Abu Mansur Muhammad) (56-bet)	"Hoja Abdulloh"	"Piri Hirot"
Xoja Abu Nasr (82-bet)	"Khoja Abu Nasr"	"Khoja Muayyad Mehna shayxzodalaridan biri"
Abu Homid G‘azzoliy (46-bet)	Abu Homid"	: "Gazzoliy, Zayniddin"
Taxalluslar		
Salmoni Soniy (92-bet)	"Mavlono Orifiy"	"Salmoni Soniy"
Kobuliy (39-bet)	"Mir Said"	"Kobuliy"
Devona (129-bet)	"Pahlavon Husayn"	"Devona"
Sabuhiy (87-bet)	"Mir Haydar"	"Sabuhiy"
Suhoiy (87-bet)	"Abdulvahhob"	"Suhoiy"
Xatmiy (87-bet)	"Sulton Husayn"	"Xatmiy"
Shoh Turkman (95-bet)	"Adhami Ibrohim"	"Shoh Turkman"
Boysung‘ur (10-bet)	"Boysung‘ur Mirzo"	-
Xoja Musayyab (39-bet)	"Khoja Musayyab"	-
Xoja Husayn Kirangiy (94-bet)	"Khoja Husayn"	"Kirangiy"

Alisher Navoiy asaridagi arab tilidagi laqablarni leksik tahlil qilishda, har bir laqabning o‘ziga xos ma’nosi, tarixiy va madaniy konteksti, shuningdek, uning mantiqiy tuzilishi va foydalanilishi kabi jihatlar ko‘rib chiqilishi lozim. Quyida keltirilgan laqablarning har biri uchun leksik tahlillarni kuramiz:

1. Hazrati Amir Qosim Anvor (1-bet) - "Hazrati" so‘zi arab tilida "muqaddas, oliy" ma’nosini beradi va hurmatni ifodalaydi. "Amir" esa hukmdor yoki lider ma’nosida ishlatiladi. "Qosim" so‘zi "taqsimlovchi" yoki "bo‘luvchi"

degan ma'noni anglatadi. "Anvor" so'zi esa "nur" yoki "yorug'lik" ma'nosini bildiradi. Bu laqab, shaxsning yuqori ma'naviy darajasini va yuksak mavqeini ifodalaydi.

2. Khoja Abdulvofayi Khorazmiy (quddisa sirruhu) (4-bet) - "Khoja" so'zi ilmiy, diniy yoki ma'rifiy shaxsni anglatadi. "Abdulvofayi" esa "vafodor" yoki "xizmatkorga sodiq" degan ma'noga ega. "Khorazmiy" so'zi, shaxsning Khorazm hududidan kelganligini bildiradi. "Quddisa sirruhu" esa "rohiy muqaddas" degan ma'noni anglatadi, ya'ni bu shaxsning ruhiy pokligini ifodalaydi.

3. Khoja Husayn Kirangiy (94-bet) - "Khoja" bu yerda ham ilmiy yoki diniy shaxsni bildiradi. "Husayn" arab tilida "yaxshi", "go'zal" degan ma'nolarni anglatadi. "Kirangiy" so'zi, uning Kelingchak (Kirang) qishlog'idan yoki shaharidan kelganligini bildiradi. Bu laqab, shaxsning nomi va kelib chiqishi haqida ma'lumot beradi.

4. Khoja Abu Nasr (94-bet) - "Khoja" ilmiy shaxsni anglatadi. "Abu Nasr" arab tilida "Nasrning otasi" degan ma'noga ega bo'lib, bu yerda Nasr so'zi "yordam" yoki "yengish" degan ma'noni bildiradi. Laqab, shaxsning rahbarlik yoki ta'lim sohasidagi roli haqida tasavvur beradi.

5. Khoja Alouddin (95-bet) - "Khoja" bu yerda ham diniy yoki ilmiy rahbarni bildiradi. "Alouddin" so'zi arab tilida "dinni yuksaltiruvchi" degan ma'noni anglatadi. Laqab, bu shaxsning diniy maqsad va xizmatlarini yuksaltirganligini ifodalaydi.

6. Mir Haydar (87-bet) - "Mir" so'zi hukmdor yoki amir ma'nosini bildiradi, bu esa shaxsning yuqori darajali mavqeini anglatadi. "Haydar" so'zi arab tilida "aslan" yoki "yigit" degan ma'noni bildiradi, bu esa shaxsning qahramonlik va jasorati bilan bog'liq.

7. Sayid Ali Hoshimiy (8-bet) - "Sayid" so'zi "huzurli" yoki "hurmatli" degan ma'noga ega, ya'ni bu shaxsning yuqori ijtimoiy mavqeini ifodalaydi. "Ali" so'zi "yuqori, ulug'" degan ma'noga ega. "Hoshimiy" esa "Hashim"dan kelganligini

bildiradi, bu esa shaxsning Qur'oni Karimda nomlangan oiladan kelganligini anglatadi.

8. Sayid Muhammad (Mir Mahdum) (4-bet) - "Sayid" yuqori mavqeni bildiradi. "Muhammad" so'zi arab tilida "maqtangan" degan ma'noni anglatadi. "Mir Mahdum" esa "Mir" hukmdor, "Mahdum" esa "ehtiroimli" degan ma'nolarni bildiradi. Bu laqab shaxsning diniy va ijtimoiy roli haqida gapiradi.

9. Mir Islam Gazzoliy (8-bet) - "Mir" bu yerda ham yuqori ijtimoiy mavqedagi shaxsni bildiradi. "Islam" so'zi "salomatlik, tinchlik" degan ma'noni anglatadi. "Gazzoliy" esa Islom dini mutafakkiri Abu Hamid al-Gazzoliydan olingan bo'lib, bu shaxsning diniy va falsafiy ilmlar sohasidagi o'rni haqida ma'lumot beradi.

10. Mir Sarbarahna (73-bet) - "Mir" hukmdor ma'nosini anglatadi. "Sarbarahna" so'zi "boshqaruvchi" yoki "rahbar" degan ma'nolarni bildiradi. Bu laqab shaxsning hukmdor yoki rahbar sifatida ijtimoiy vazifalarni bajarishini anglatadi.

Temuriylar va shaxslar haqidagi laqablar:

11. Sulton Abu Said Mirzo (39-bet) - "Sulton" hukmdor yoki hukmron degan ma'noni bildiradi. "Abu Said" esa Nasrning otasi degan ma'noni anglatadi. "Mirzo" esa shahzodani bildiradi, bu laqab shaxsning imperator oilasidan ekanligini ifodalaydi.

12. Abu Said (47-bet) - "Abu Said" so'zi "Saidning otasi" degan ma'noni bildiradi, va bu laqab shaxsning davlatdagi oliy maqomi haqida ma'lumot beradi.

13. Shayx Zayniddin (Abu Bakr) (56-bet) - "Shayx" ilimli va hurmatli shaxsni bildiradi. "Zayniddin" so'zi "dinni yuksaltiruvchi" degan ma'noni anglatadi. "Abu Bakr" esa Payg'ambar Muhammadning sahobalaridan birining ismidir va diniy hurmatni ifodalaydi.

Bu tahlilda ko'rsatilgan laqablar, nafaqat shaxslarning ijtimoiy mavqei va diniy, madaniy o'rinlarini, balki ularning tarixiy va ijtimoiy roli haqida ham

ma'lumot beradi. Laqablarning har biri alohida kontekstdagi ma'noni ifodalaydi va tarixiy muhim shaxslar haqidagi tasavvurlarni yanada aniqlashtiradi.

Arab tilida atoqli otlarning gap ichida ishlatilishi aniq grammatik qoidalarga asoslanadi:

- *Idofa konstruksiyalari*: Atoqli otlar ko'pincha idofa (genitiv) tuzilmalarda ishlatiladi (masalan, Baytullah – Allohning uyi).

- *Tawabi'* (Ergashuvchi Unsurlar): Atoqli otlar sifatlar bilan birga ishlatilganda, ularning nasbi va boshqa grammatik xususiyatlari muhim ahamiyatga ega.

- *Mansub va Majrur Holatlar*: Atoqli otlar gap ichida turli holatlarda kelishi mumkin (mansub – maqsad bildiruvchi, majrur – qo'shimchalar orqali bog'langan holatda bo'lishi mumkin) (Haywood & Nahmad, 1990).

Quyida berilgan laqablarni yuqorida berilgan sintaktik xususiyatlarga ko'ra ajratibularni mansub turlarini keltirishga harakat qilamiz:

1. Idofa konstruksiyalari:

Idofa konstruksiyasida atoqli otlar genitiv (yoki posessiv) shaklda ishlatiladi, bu esa ularning egalik yoki aloqani bildirishini anglatadi. Misollar:

- "Hazrati Amir Qosim Anvor" – "Hazrati" (sifat) so'zi "Amir Qosim Anvor" (laqab) bilan bog'langan, bu yerda "Hazrati" so'zi genitiv (egalik) funksiyasida ishlatilgan va "Amir Qosim Anvor"ning mukarram bo'lgan, oliy martabali shaxs ekanligini bildiradi. (1-bet)

- "Khoja Abdulvofayi Xorazmiy" – "Khoja" (sifat) so'zi "Abdulvofayi Xorazmiy" laqabi bilan bog'lanib, shaxsning ilmiy yoki diniy maqomiga ishora qiladi, bu yerda "Khoja" genitiv so'zi sifatida ishlatilgan. (4-bet)

2. Tawabi' (Ergashuvchi Unsurlar):

Tawabi' – bu ergashuvchi unsurlar bo'lib, atoqli otlar sifatlar yoki boshqa grammatik birliklar bilan birga ishlanadi va bu unsurlar bir-biriga tegishli grammatik xususiyatlarga ega bo'ladi. Misollar:

- "Khoja Husayn Kirangiy" – "Khoja" (laqab) soʻzi "Husayn Kirangiy" (ism) bilan birga ishlatilgan. Bu yerda "Khoja" sifat sifatida ishlatilgan, va "Husayn Kirangiy"ga grammatik jihatdan mos tushadi, ya'ni ikkalasi bir-birini tasdiqlovchi vositaga ega. (94-bet)

- "Mir Islam Gazzoliy" – "Mir" (sifat) soʻzi "Islam Gazzoliy" (ism) bilan birga ishlatilgan. "Mir" bu yerda sifat boʻlib, "Islam Gazzoliy" nomini ta'kidlaydi. (8-bet)

3. Mansub va Majrur Holatlar:

Mansub holatda atoqli otlar maqsadni bildirgan holda ishlatiladi, majrur holatda esa qoʻshimchalar orqali bogʻlanadi. Misollar:

- "Sayid Muhammad (Mir Mahdum)" – "Mir Mahdum" soʻzi majrur holatda qoʻshimchalar orqali alohida ajratilgan, ya'ni "Mir" soʻzi oʻziga xos maqom va vazifaga ega boʻlib, unga nisbatan majrur qoʻshimchalar ishlatilgan. (4-bet)

- "Sayid Ali Hoshimiy" – "Sayid Ali" laqabidan keyin "Hoshimiy" soʻzi majrur holatda ishlatilgan, bu soʻz "Sayid Ali"ga qoʻshimcha sifat beradi. (8-bet)

Shu tarzda, sintaktik xususiyatlarga koʻra laqablar va kunyalar ajratilgan boʻlib, ular maqsadli, aloqador yoki tasdiqlovchi rolni bajarishda grammatik jihatdan mos kelgan.

Har bir laqab oʻzining strukturaviy tarkibiga qarab, sintaktik jihatdan ham tahlil qilinadi, yani quyida biz laqablarni sintaktik tahlillarda oʻrgandik masalan;

1. Hazrati Amir Qosim Anvor

- "Hazrati" – bu nisbiy sifat boʻlib, "amir" soʻzi uchun kiritilgan ta'rif (kunya). "Hazrati"ning funktsiyasi bu yerda shaxsni ulugʻlashdir.

- "Amir" – bosh soʻz, bu yerda "yuksak martaba" yoki "hukmdor" ma'nosini bildiradi.

- "Qosim Anvor" – laqab, ikkita soʻzdan iborat: "Qosim" va "Anvor" birgalikda, shaxsning oʻziga xos ismi. Bu bir butunlik sifatida ishlaydi.

2. Khoja Abdulvofayi Xorazmiy (quddisa sirruhu)

- "Khoja" – bu shaxsning kunyasini bildiradi, ya'ni diniy yoki ilmiy martaba.

- "Abdulvofayi" – shaxsning ismi, "Abdul" qoʻshimchasi qulluqni bildiruvchi kalima boʻlib, "Vofayi" esa shaxsning ismiga birikkan.

- "Xorazmiy" – shaxsning kelib chiqishi yoki joylashuvini bildiradi (laqab).

- "quddisa sirruhu" – ta'riflovchi ibora boʻlib, "sirruhining poklanishi" ma'nosini anglatadi. Bu soʻz bir necha nuqtai nazardan ishlatilgan – shu bilan shaxsni ulugʻlash va diniy sharafni bildirish.

3. Khoja Husayn Kirangiy

- "Khoja" – bu yerda ham diniy yoki ilmiy martaba sifatida ishlatilgan.

- "Husayn" – shaxsning ismi.

- "Kirangiy" – kelib chiqish joyini yoki qavmni bildiradigan laqab.

4. Khoja Abu Nasr

- "Khoja" – kunya, diniy unvon.

- "Abu" – ota yoki yoshi katta odamga nisbatan ishlatiladigan soʻz, "Nasr"ning otaga nisbatan ishlatilgan shakli.

- "Nasr" – laqab, shaxsning ismiga birikkan.

5. Khoja Alouddin

- "Khoja" – kunya, ilmiy yoki diniy martaba.

- "Alouddin" – shaxsning ismiga nisbatan ishlatilgan laqab, "din" bilan bogʻliq boʻlgan ma'noni bildiradi.

6. Mir Haydar

- "Mir" – hokimiyat yoki buyuklikni bildiruvchi laqab.

- "Haydar" – shaxsning ismiga nisbatan ishlatilgan laqab, odatda bu soʻz "qahramon" yoki "xayirli" ma'nosini bildiradi.

7. Sayid Ali Hoshimiy

- "Sayid" – martaba, shaxsni ulugʻlash maqsadida ishlatilgan soʻz, "Ali"ning otaga nisbatan qoʻllanishi.

- "Ali" – shaxsning ismi.

- "Hoshimiy" – laqab, shaxsning kelib chiqishini bildiradi.

8. Mir Mahdum, oti Sayid Muhammad

- "Mir" – buyuklikni yoki hokimiyatni bildiruvchi laqab.

- "Mahdum" – otasi yoki ustozga nisbatan ishlatilgan laqab.

- "Sayid Muhammad" – shaxsning ismi, "Sayid" nobillikni bildiruvchi unvon. "Muhammad" esa diniy shaxsni bildiruvchi ism.

9. Mir Islam Gazzoliy

- "Mir" – hokimiyatni yoki yuqori martabani bildiruvchi laqab.

- "Islam" – diniy yoki ma'naviy oʻrni yuqori boʻlgan ism.

- "Gazzoliy" – laqab, shaxsning ilmiy yoʻnalishini yoki ma'rifatli shaxs ekanligini bildiradi.

10. Mir Sarbarahna

- "Mir" – hokimiyatni yoki buyuklikni bildiruvchi laqab.

- "Sarbarahna" – shaxsning ismiga qoʻshilgan laqab, bu yerda "Sarbarahna" kimgadir rahbar yoki yetakchilikni bildiradi.

Xulosa

Laqablarni sintaktik tahlil qilishda, har bir laqab oʻzining ma'nosi, kelib chiqish joyi, diniy yoki ilmiy maqomi kabi jihatlarni oʻzida mujassamlashtiradi. Har bir laqabning alohida funktsiyasi bor va ular biror shaxsni ulugʻlash, yoki uning martabasini, ilmiy darajasini, kelib chiqishini yoki boshqa xususiyatlarini ifodalash uchun ishlatiladi. Arab tilidagi laqablar faqat lingvistik birliklar emas,

balki ijtimoiy va madaniy hodisalarning ajralmas qismi hisoblanadi. Ular shaxsning ijtimoiy mavqeini, ilmiy yutuqlarini va ma'naviy fazilatlarini aks ettirishda muhim rol o'ynaydi. Tarixiy, diniy va zamonaviy kontekstda laqablar jamiyatning o'ziga xos belgilaridan biri bo'lib kelgan. Ushbu maqolada arab tilidagi laqablarning asosiy turlari, ijtimoiy ahamiyati va ularning lingvistik xususiyatlari yoritildi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Al-Jubouri, M. (2010). *Linguistic Features of Arabic Names*. Beirut: Dar Al-Maktabah Al-Hilal, p. 45.
2. Al-Khuli, M. (2007). *Studies in Arabic Lexicography*. Cairo: Al-Ahram Publishing, p. 102.
3. Al-Qasimi, K. (2015). *The Role of Names in Arab Culture and Society*. Amman: Jordanian University Press, p. 88.
4. Al-Zuhiri, F. (2012). *Lexical Analysis of Arabic Proverbs and Idiomatic Expressions*. Riyadh: King Saud University Press, p. 115.
5. Ibragimov, T. (2005). *O'zbek tili lug'ati*. Toshkent: O'qituvchi, p. 74.